DOSSIER ZL 4

DOMEINRECKHEIM

Hoe de graaf verdween uit Rekem | Koning Boudewijn: ‘Zo kan het niet langer’ | ‘Ich haw van Rèkem’ | Het spectaculaire campusplan van Jo Coenen | De zot van Rekem | Van Paul McCartney tot de Mona Lisa | Het gesticht is nu een park | Domweg gelukkig in de Leon Hermanslaan

zuiderlucht november 2013

foto Marcel Bex

BEZOEK OUD-REKEM

ONDER LEIDING VAN EEN ERVAREN GIDS

MUSEUMKERK ST.PIETER
KASTEEL D'ASPREMONT-LYNDEN
MUSEUMAPOTHEEK DR. HUMBLE
DISTILLERIE SENDEN

Inlichtingen en boekingen rondleidingen: Museumkerk 00 32 (0)89 71.86.21, Groenplaats Rekem museumkerk@lanaken.be / Distillerie Senden (Gsm 0497-718221) / Toerisme Lanaken 00 32 (0)89 77.61.16, Kanaalstraat 11 Rekem / toerisme@lanaken.be www.toerismelanaken.be

LANAKEN Nelissenlaan 8
Landelijk en rustig gelegen luxe villa-landhuis op een omsloten perceel van 1.176m².
EPC: 167 kWh/m²
Prijs: 539.000 EUR Gv-Wg-Gdv-Gvkr-Gvv

AV VASTGOED
+32 (0)472-299 525
www.av-vastgoed.be

OPGRIMBIE Bredeweg 8
Zeer ruime nieuwbouwwoning met 4 slaapkamer, rustig en residentieel gelegen op een omsloten perceelgrond van 8a 40ca in Opgrimbie deelgemeente van Maasmechelen.
EPC: 156 kWh/m²
Prijs: 445.000 EUR Vg - Wg - Gdv - Gvkr - Gvv

Uw vertrouwenspartners in Vastgoed

LANAKEN Dobbelsteynstraat 3
Excellente villa met aangelegde tuin en zwembad gelegen in een residentiele, rustige omgeving op een perceel van 12a 08ca. Gunstig ligging nabij de Nederlandse grens en zeer vlotte verbind met de E314. EPC: 205 kWh/m²
Prijs: 680.000 EUR Vg - Wg - Gdv - Gvkr - Gvv

VerslegersImmo
+32 (0)498-116 571
www.immo-verslegers.be

Wil U ook meer SYNERGIE
Voor uw vastgoed verkoop ?

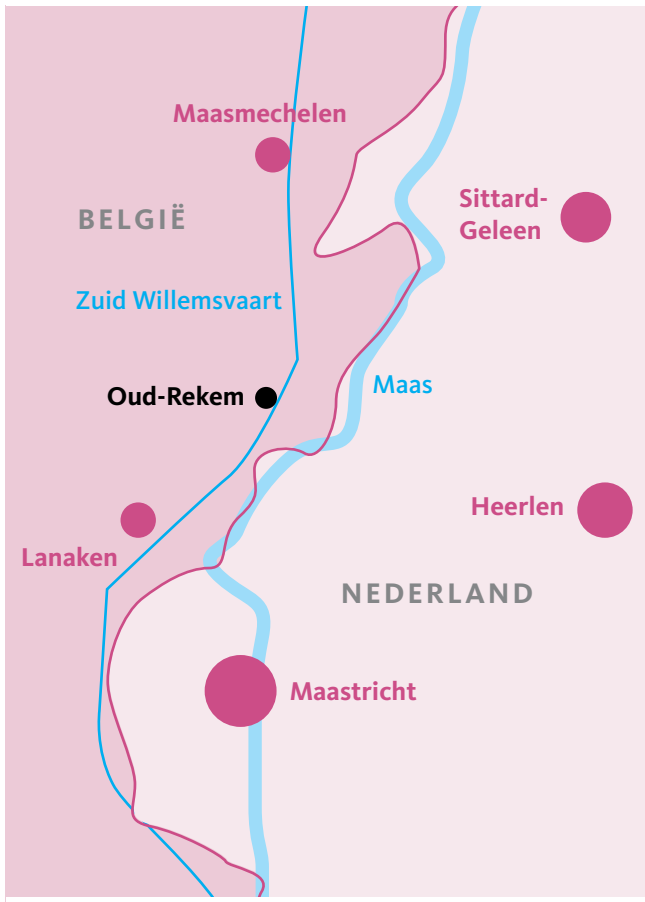

DE METAMORFOSE VAN OUD-REKEM

Vijf jaar geleden werd Oud-Rekem uitgeroepen tot Mooiste Dorp van Vlaanderen. Gezien de toestand waar het dorp een kwart eeuw eerder verkeerde, was dat niet evident. Tot in de jaren tachtig ging Rekem gebukt onder de nabijheid van het Rijkspsychiatrisch Centrum. Ook economisch ging het slecht. Bewoners trokken weg, er was leegstand en verpaupering.

De titel van 'mooiste dorp' betekende een ommekeer die past bij de grillige geschiedenis van Rekem die sinds de late middeleeuwen wordt gedomineerd door het kasteel. Sprekend voorbeeld is de plattegrond van een renaissance-stadje, die Rekem kreeg op initiatief van een graaf d'Aspremont-Lynden.

Als gezegd drukte het 180 jaar oude gesticht, een idee van Napoleon, een zware stempel op het dorp. Toen de laatste patiënten in 1988 vertrokken, had Oud-Rekem er een probleem bij: niemand had nagedacht over de toekomst van de monumentale gebouwen op het domein van het Rijkspsychiatrisch Centrum.

Toen de nood het hoogst was, ontstonden de eerste initiatieven tot renovatie. Ze kwamen van binnen én van buiten het dorp. De Museumvrienden Oud-Rekem bekommderen zich niet alleen om het erfgoed, maar smeedden ook plannen om het dorp weer tot leven te wekken. De hulp van buiten was afkomstig van oud-ondernemer Leon Hermans, die in 1993 kasteel én domein kocht. Hij huurde architect Jo Coenen in een een spectaculair ontwerp maakte voor een campus-achtig dorp komt met honderden woningen.

Zo ver komt het niet. In 2003 neemt Ernst Stefels het stokje over van de moegestreden Hermans. Tien jaar later nadert zijn Masterplan de afronding met de aangekondigde nieuwbouw van een zorgcentrum.

Deze publicatie schetst in woord en beeld de geschiedenis van het domein en de wonderbaarlijke metamorfose van een ten dode opgeschreven complex tot een parkachtig woongebied. Vrijwel parallel daaraan veranderde het zieltogende dorp door een nauwgezette restauratie tot een toeristische attractie met geconserveerd erfgoed. Alleen de toekomst van het kasteel is nog ongewis.

WIDO SMEETS
hoofdredacteur Zuiderlucht

Het kasteel van Rekem in 1626.

Het kasteel (rechts), de directiewoning (linkskonder) en het poortgebouw (linksboven) eind jaren '90.

'Huwelijks-partners van naam en faam plaveiden de weg verder omhoog.'

HOE DE GRAAF VERDWEEN UIT REKEM

In 1778 vertrokken de graven definitief uit Rekem om neer te strijken in het huidige Hongarije. Alles van waarde namen ze mee. Maar de oude grenzen van het graafschap bleven in de hoofden van de mensen bestaan.

door Paul van der Steen

Groot is Rekem misschien niet. Toch wonen er meer 'mensen van de wereld' dan in de omliggende plaatsen, vindt amateurhistoricus Mathieu Maesen, zelf – uiteraard – van Rekem geboortig. Volgens hem is het erfenis van de geschiedenis, die vrijwel doorlopend volk van buiten naar Rekem bracht. "De laatste jaren waren het de mensen die ontdekten dat het hier goed wonen is. In de tijd van het gesticht waren het de doktoren en het andere personeel."

Misschien wel het meest uiteenlopend van samenstelling was de toeloop tijdens de bijna tweehonderd jaar dat Rekem een zelfstandig gebied was, tussen 1590 en 1778, als hoofdstad van een vanuit het plaatselijke kasteel bestuurde baronie, later graafschap. De graaf was alleen verantwoording verschuldigd aan de Habsburgse keizer. Het tijdperk begon in 1590 met de komst van Herman van Lynden, telg uit een Gelders adellijk geslacht die tijdens de Nederlandse opstand tegen Filips II aan de zijde van de Spanjaarden vocht. Toen hij naar Rekem kwam, volgden in zijn voetspoor raadsgevers, ambtenaren en ambachtslieden uit zuidelijker en oostelijker gelegen delen van Europa.

In de streek langs de Maas was eind 16e eeuw veel sympathie te vinden voor het protestantisme en de Nederlandse Opstand. Deels vanuit overtuiging, maar ook uit berekening: minder afhankelijkheid van grootmachten ver weg betekende meer vrijheid voor de lokale edelen. De regio betaalde een hoge prijs: de Spanjaarden moordden, staken dijken door, brandschatten en plunderden, het bestaande kasteel werd grotendeels verwoest.

Tussen 1595 en 1597 bouwde de voorbeeldig katholieke baron Van Lynden een nieuw kasteel. Van daaruit bestuurde hij een gebiedje dat behalve Rekem ook Kotem, Uikhoven en Boorsem omvatte. Namens hem werd tol geheven en rechtgesproken volgens eigen regels.

Vanaf 1628 maakte zijn zoon Ernest in Rekem werk van een heuse stadsplanning. Van de stadsmuren en –poorten is nog maar een deel terug te vinden, het destijds geïntroduceerde geometrische stratenpatroon, typisch voor de renaissance, is tot op de dag van vandaag te herkennen.

In 1623 verhief keizer Ferdinand II de baronie tot graafschap, als dank voor de trouwe diensten van de Van Lyndens. Rekem werd er niet heel veel anders van. Het stadje kwam nooit tot volle wasdom. Wat niet hielp, was dat vreemde troepen, bijvoorbeeld bij belegeringen van Maastricht, regelmatig voorbijkwamen en huishielden. In 1800 lagen in het bijna twee eeuwen eerder bedachte, niet eens zo erg grote stratenplan, nog steeds stukken braak.

De Van Lyndens zelf maakten wél maximaal gebruik van hun promotie tot graaf. Generatie na generatie bleken ze meesters in het oppoetsen van hun adellijke status. De familienaam zwol aan tot D'Aspremont-Lynden-Reckheim. Het familiewapen kreeg meer en meer velden. Bij de vernoeming van kinderen werden hogergeplaatsten gepaaid, tot aan de keizer toe. Huwelijkspartners van naam en faam plaveiden de weg verder omhoog: Herman van Lynden trouwde een vrouw uit de buurt van Tongeren, zoon Ernest huwde een adellijke dame uit Noord-Frankrijk, kleinzoon Ferdinand sloeg een echte Von Fürstenberg aan de haak. De graven van Rekem waren toen al opgeklommen tot kamerheer en raadgever van de keizer. Hun ambitie was tomeloos. Mathieu Maesen vertelt hoe een van de dochters van Ferdinand abdis werd van het klooster in Munsterbilzen. "Dat was haar niet genoeg. Ze noemde zichzelf prinses-abdis, wat haar meteen naar een heel ander niveau tilde."

Rond hun 25e kregen opeenvolgende graven nog wel traditioneel hun blijde intrede in Rekem. Maar als ze elders gewichtiger zaken (politiek, oorlog, vrouwen) te doen hadden, kon dat best een paar jaar later zijn. Rekem bleef een bron van inkomsten. Het kasteel werd steeds meer een soort buitenverblijf. Door huwelijken en vererving ontstond een lappendeken van bezittingen in grote delen van Europa, met een totale oppervlakte meer dan honderd keer groter dan het oorspronkelijke graafschap.

Uiteindelijk, in 1778, vertrokken de graven definitief uit Rekem om neer te strijken in het huidige Hongarije. Spullen van grote waarde namen ze mee. Wat overbleef werd via een veiling omgezet in geld. In Rekem fungeerden intussen drossaards als zaakwaarnemers van de graaf.

Met de inbeslagname van het kasteel door de Fransen in 1795 kwam een einde aan de geschiedenis van het graafschap. De oude grenzen bleven wel bestaan in de hoofden van de mensen, zegt Mathieu Maesen. Toen in Belgisch-Limburg midden jaren zeventig van de vorige eeuw een gemeentelijke herindeling op til stond, wilde een groep inwoners van Rekem het oude graafschap in de vorm van een nieuwe gemeente te laten herleven. Er werd zelfs een politieke partij voor opgericht. Op hoger niveau werd anders beslist: Boorsem en Uikhoven gingen naar Maasmechelen, Rekem werd onderdeel van Lanaken. Het schrijnt nog altijd. Maesen: "De laatste jaren wordt het iets beter, maar het belang van Lanaken heeft binnen de gemeente lange tijd hoger gestaan dan dat van Rekem."

KONING BOUDEWIJN:

Door het gesticht had Oud-Rekem lange tijd een slechte naam. Het dorp raakte in een isolement, economisch was er geen toekomst meer. Dat veranderde eind vorige eeuw, toen het dorp werd opgeknapt. Uiteindelijk ging ook het domein van het voormalige gesticht open en kwamen er plannen voor renovatie. **door Wido Smeets**

Dwangbuis voor onwillige patiënten

Een nietige stip op een vergeelde kaart, meer was het kasteel van Reckheim en het aanpalende dorp tweehonderd jaar geleden niet. Tegelijkertijd was het een speelbal in handen van politieke grootmachten in de turbulente jaren van het Franse keizerrijk. “Nopens het uitroeyen van het bedelen” bepaalde Napoleon in 1808 dat het kasteel voortaan dienst zou doen als opvangplaats voor bedelaars, daklozen en geesteszieken.

In die jaren vond men sneller een invulling voor leegstaande kastelen dan nu.

Het fiere, in de uiterwaarden van de Maas gelegen 16e eeuwse kasteel d’Aspremont-Lynden werd in 1809 een bedelaarskolonie, later een gesticht voor zwakzinnigen. In 1826 zaten er 236 mensen, van wie er 54 in staat waren om op het land te werken. De overigen waren “blind, zinneloos, lam, mismaakt, doof, uitgeput, hadden tering, vallende ziekte of braakten bloed”, aldus een rapportage uit dat jaar.

Gaandeweg verloor het kasteel veel van zijn allure, net als Oud-Rekem zelf, lange tijd de hoofdstad van het graafschap Rekem. Tot in de verre omtrek werd het stadje geassocieerd met de inrichting. Kinderen die niet gehoorzaamden werden door hun ouders gedreigd met opsluiting in het gesticht. Het dorp werd gemeden, mensen van buiten wilden er vanwege het ‘dépôt de mendicité’ niet wonen. Geesten van gestorven patiënten zouden er actief zijn, ’s nachts hoorde je het gegil van gepijnigde bewoners en op de bodem van de grachten lagen de geraamtes van binnen de muren van het domein verdwenen kinderen.

De oorspronkelijke kolonie was in 1890 veranderd in een heropvoedingsgesticht voor jongens, in 1904 kwam er een ‘maison de refuge’, een toevluchtsoord voor landlopers, criminelen, sukkelaars en zotten. Buiten de kasteelmuren ontstond een domein waar gestaag werd gebouwd aan paviljoens, werkplaatsen en andere voorzieningen, vooruitlopend op de definitieve omvorming tot Rijkspsychiatrisch Centrum voor mannen (1920-1988).

Pieter-Jan Maesen werkt er van 1891 tot 1921 als zwaar geüniformeerde bewaker eerste klasse, het gesticht was op militaire leest geschoeid. Er heerst tucht en orde. Wie zich daaraan onttrok, liep het risico te worden afgetuigd, geketend en opgesloten, zegt zijn kleinzoon Mathieu Maesen (69). Als amateurhistoricus kent hij de geschiedenis van kasteel en dorp tot achter de komma, als mede-oprichter van de Museumvrienden Oud-Rekem hielp hij vanaf de jaren zeventig aan de rehabilitatie van het dorp. Dat het op het terrein van het gesticht niet pluis was, werd hem door zijn vader met de paplepel ingegeven. “Wanneer ik voor een boodschap naar de schrijnwerkerij van het domein werd gestuurd, gebeurde dat steeds onder begeleiding van een bewaker. Ik zag goed hoe er door de patiënten naar me werd gekeken. Vergeet niet, er zat een bont gezelschap van zotten, criminelen en gespuis, maar ook homoseksuelen en pedofielen. Ik was blij als ik weer buiten stond.”

Er zaten ook goed geklede heren in het gesticht die een aparte behandeling kregen. Maesen: “Frauderende advocaten en notarissen lieten zich tijdelijk ontoerekeningsvatbaar verklaren om aan hun straf te ontkomen. Als hun periode voorbij was, vertrokken ze en konden ze hun oude activiteiten weer oppakken.”

De inrichting is dan al een soort micro-economie met een eigen kleer- en schoenmakerij, een smidse, een slachterij, een bouwploeg, een schrijnwerkerij en een rij werkplaatsen. In totaal verdienen zo’n 150 mensen van buiten het domein er hun boterham.

Tijdens een incognito bezoek in 1960 constateert koning Boudewijn (de koninklijke familie heeft op een boogscheut van Rekem een landgoed) dat de ruim 800 patiënten onder vaak erbarmelijke omstandigheden leven. De koning maant de politiek in Brussel dat het zo niet langer kan. Maesen: “De inrichting voldeed niet meer aan de moderne behoeften. Eetruimten, wasplaatsen en slaapzalen waren in de oude gebouwen moeilijk hygiënisch te houden.”

Wie naar een luchtfoto van Oud-Rekem kijkt, ziet dat het domein met de uitbreidingen van 1904 het dorp in een bijna wurgende omarming neemt – wat door veel inwoners ook zo werd gevoeld. Vanaf de jaren vijftig begint het dorp langzaam leeg te lopen. De vader van Mathieu Maesen verhuist in 1956 met zijn schrijnwerkerij naar elders. Hij is niet de enige Oud-Rekemnaar die verhuist. Ook kerk, gemeentehuis en scholen vertrekken uit de kern.

Alleen het gesticht, dat bleef. “Het was een pijnlijke periode voor Oud-Rekem”, zegt Mathieu Maesen. “Het dorp raakte in een isolement, economisch was er geen toekomst meer. Wie wilde er nog wonen? Maar achteraf gezien was het een zegen.” In de jaren zeventig komen, schoorvoetend nog, de eerste Nederlanders, aangetrokken door goedkope woningen en fiscale voordelen. En vanuit oud-inwoners ontstaan de eerste initiatieven voor het opknappen van het dorp.

Wanneer in 1988 de laatste bewoners van de Rijksinrichting verhuizen naar de nieuwbouw op de Rekemerheide, komen de gebouwen leeg te staan. Niemand die had nagedacht over een nieuwe bestemming, zegt Maesen: “Toch hebben we met die lege woningen en gebouwen mensen op ideeën gebracht.”

Een van hen is Leon Hermans, gepensioneerde entrepreneur van Nederlandse origine. De in de ▶

‘ZO KAN HET NIET LANGER’

Badzaal (boven) en slaapzaal (beneden links) tijdens het interbellum. De slaapzaal zoals die er nu bij ligt.

Boven: Schrijnwerkerijen en werkplaatsen rond 1920 aan wat nu de Leon Hermanslaan is.

Links: Patiënt tijdens behandeling.
Beneden: Patiënt met Le Patriot Illustré.

‘Toch hebben we met die lege woningen en gebouwen mensen op ideeën gebracht.’

Amateurhistoricus Mathieu Maesen: ‘Hier, in dit kasteel, in dit dorp, met die historie, ligt mijn leven.’

rubberindustrie rijk geworden Hermans heeft na zijn pensionering zijn bedrijven verkocht, en krijgt het leegstaande kasteel in Oud-Rekem in het vizier. Opgegroeid in Lanaken herinnert hij zich hoe hij vroeger als kind van zijn vader ver weg werd gehouden van het kasteel – inderdaad, vanwege het gesticht. Wanneer hij hoort dat de eigenaar van het kasteel, een makelaar, op het domein villa’s wil bouwen voor rijke Nederlanders zonder het kasteel op te knappen, grijpt hij in. Begin 1993 koopt hij het kasteel en de aanpalende directiewoning, in juni neemt hij de rest van het domein over. In totaal betaalt hij zo’n 800 miljoen Belgische francs, bijna twee miljoen euro.

Hermans heeft grootse plannen. Wanneer hij op een keer op pantoffels door een expositie in het voormalige gemeentehuis sloft, loopt hij Mathieu Maesen tegen het lijf. Dit is mijn man, moet hij hebben gedacht over de amateurhistoricus die alle hoeken en gaten van het domein kent. “Ge moet mij helpen”, zegt hij. Maesen, een oud-onderwijzer, heeft wel oren naar het voorstel: “Daar, in dat kasteel, in dat dorp, met die historie, lag mijn leven.” Van 1994 tot 2006 zal hij voor Hermans werkzaam blijven als een soort secretaris – en als manusje van alles. “Meneer Hermans was geen gemakkelijke man’, zegt Maesen. “Maar hij wist wel wat hij wilde. Ik heb in die jaren heel wat toeren met hem meegemaakt, maar ook veel van hem geleerd.”

Eind 1993, een half jaar na de aankoop, benadert Leon Hermans de Nederlandse architect Jo Coenen die net naam begon te maken als ‘stedendokter’, onder andere in Den Haag (Vaillantlaan) en Maastricht (Céramique, toen nog in de aanloopfase). Coenen hapt toe, vestigt zich met zijn kantoor in de directiewoning en laat regelmatig studenten overkomen uit Karlsruhe, waar hij hoogleraar is. Er zijn weken dat er zo’n tachtig studenten op de tweede verdieping van het poortgebouw slapen. Alles kon in die periode, zegt Coenen: “Het was een immense opdracht waar we mee bezig waren. En Hermans fungeerde als een echte mecenas.”

Coenen gaat voortvarend van start. Hij past het Plan van Aanleg uit 1958 aan, zodat op het domein wonen én werken is toegestaan, liefst met een culturele achtergrond. Maesen: “Het plan zat magnifiek in elkaar, elk gebouw had een specifieke opdracht.”

Terwijl op de tekentafel een nieuwe toekomst voor het domein ontstaat, ontwikkelt zich op het terrein alvast de nodige bedrijvigheid. Er vestigen zich bedrijven als Fermex (kunststof), Salto (drukkerij) en De Linde (schrijnwerkerij), in het poortgebouw komt een café-restaurant. Al gauw werken er zo’n zestig mensen.

De ambities liggen hoog. Hermans haalt via Coenen een internationaal gezelschap van architecten naar het domein, zoals Snozzi, Venezia, Beel en Kieckens. En wanneer Coenen in 1995 de BNA Kubus, een Nederlandse architectuurprijs, wint, is de feestelijke uitreiking in het poortgebouw van het kasteel. Coenen: “Hermans was een gulle man. Een fijne kerel, een mooie man ook om de strijd mee aan te gaan, intellectueel gezien.”

Toch gaat het mis. De eerste bouwplannen worden uitgewerkt en aanbesteed, maar het startsein blijft uit. Alsof Hermans niet durft. Zijn de plannen van Coenen hem te ambitieus? In 1996 houdt de architect het voor gezien. Hermans slaat zelf aan het ontwikkelen en gaat daarbij meer uit van de bestaande bebouwing . “Vele uren zaten we samen over de plannen gebogen”, zegt Maesen, “het was een zalige tijd.” Er komt een nieuw Plan van Aanleg, met nochtans veel elementen uit het plan-Coenen. Uiteindelijk ligt er pas in 2004 een door de overheid goedgekeurd masterplan. Daarin is, tegenover het poortgebouw van het kasteel, ook een zorgcentrum opgenomen.

Maar in de tussentijd is er veel gebeurd.

De financiële zorgen lijken Hermans boven het hoofd te groeien. Jo Coenen: “Er gingen kapitalen op aan vergunningen en procedures. In België gaat dat anders dan in Nederland, mogelijk heeft hij dat onderschat.” Zijn reserves worden kleiner, de omvang van het project groeit nog steeds. Aan de westkant van het domein verwerft Hermans kerk en klooster van de minderbroeders. Maar de vaart is er dan al uit. In 2003 wordt Fermex verkocht, en verdwijnen ook de drukkerij en de schrijnwerkerij. Het is stil op het domein, even stil als vóór 1993. “We waren weer terug met zijn tweeën”, zegt Mathieu Maesen, die merkt dat de fut er bij Hermans langzaam uitgaat. “Met zijn tweeën zaten we dan in een hoek van het café in het poortgebouw. De tijd van de grote plannen is voorbij, meneer Hermans sprak steeds meer over koetjes en kalfjes. De leeftijd ging hem parten spelen.”

Dan verschijnt ontwikkelaar Ernst Stefels op het toneel, aanvankelijk alleen geïnteresseerd in het te bouwen zorgcentrum. Begin 2004 neemt hij het stokje over. Leon Hermans trekt zich terug uit de directiewoning en verhuist naar een huisje op een vakantiepark in Susteren. Het vertrek valt hem zwaar, zegt Maesen, hij krijgt steeds meer het gevoel dat hij zijn werk niet af heeft kunnen maken. “Het is jammer dat het zo is gegaan. Leon Hermans was de grote katalysator en de redder van het domein Oud-Rekem. Hij heeft een enorme impact op de omgeving gehad en het domein een nieuwe toekomst gegeven.”

Leon Hermans kon vanwege zijn slechte gezondheid niet worden geïnterviewd.

EXCLUSIEF WONEN

In het BOOMRIJKE PARK van Oud-Rekem

Léon Hermanslaan 28 - 44 - Lanaken

WONINGEN

Half open woningen met inpandige garage en ruime privatieve tuinen, casco verkoop ook mogelijk

APPARTEMENTEN + PENTHOUSES

Blok 1 : 4 appartementen +1 penthouse
Blok 2: 3 appartementen +1 penthouse

- Gelijkvloers appartementen met ruime privatieve tuinen
- Appartementen en penthouses met ruime terrassen (penthouse + terras : 258m²)
- Inclusief parkeerplaats en berging

Hedendaags in alle rust genieten...

Residentie **Boomgaerd**

info & verkoop

tel. +32 (0)472 299 525

www.av-vastgoed.be

AV VASTGOED

JOS BVBA SURINX

PLEISTERWERKEN • GYPROCWERKEN
MDF-MAATWERK • SCHILDERWERKEN
SILICONE BUITENPLEISTER • CHAPE

Spelverstraat 34 • 3740 BILZEN
tel./fax 089 41 73 07
www.jossurinx.be • info@jossurinx.be

ICH HAW VAN RÈKEM

Het gesticht drukte eeuwenlang zijn stempel op Rekem. Maar Michel Conings, hij was er bewaker en verpleger, houdt daarom niet minder van het dorp.

door Adrienne Peters

Geboren en getogen Rekemnaren, Michel Conings (l) en zijn neef Marcel Beckers, zijn verknocht aan hun dorp. *foto Zuiderlucht.*

Al 46 jaar woont Michel Conings met zijn vrouw aan de Rekemerweg. Door de keuken schallen de schlagers van Juulke, de Rekemse volkszanger. Dan schuift een neef van Michel aan. Want Michel weet niet goed hoe dat gaat, zo'n interview. En Marcel Beckers, zijn neef, is goed van de tongriem gesneden. Er worden grappen gemaakt aan de keukentafel. "'Dat zijn de zotten van Reckheim', werd over ons gezegd. 'In het gesticht zitten ze vast en in het dorp lopen ze los'", lacht Beckers.

Beiden zijn geboren en getogen in Bovenwezet, naast Daelwezet en Oud-Rekem een van drie delen van Rekem. Zeker weten dat dat verschil maakt. Oud-Rekem mag dan in 2008 tot mooiste dorp van Vlaanderen zijn gekozen, vroeger kwam je daar niet. De mensen daar, dat was ander volk. Ruwer. Dat Michel een meisje trouwde uit Oud-Rekem zorgde voor heel wat tegenwind.

Michel kwam alleen naar Oud-Rekem om te werken. Van 1964 tot 1995 was hij bewaker en vervolgens verpleger in het gesticht. "In de tijd dat ik begon met werken, ging in Genk de Fordfabriek open. 'Jongen', zeiden mijn ouders, 'pak maar het gesticht, dat is een staatsplaats. Dan heb je later een goed pensioen.'"

Het gesticht leverde werkgelegenheid op tot ver buiten Rekem. Een kameraad van Marcel kwam elke maandag op de fiets uit Antwerpen, 's anderendaags weer terug. En de vader van Marie-Hélène, Michels echtgenote, werkte er ook.

Het waren andere tijden. Het hele gesticht telde één dokter. Psychologen waren er niet, en ieder personeelslid had minstens vijfentwintig patiënten onder zijn hoede. Het was zwaar, en sommigen gingen eraan onderdoor, maar je deed gewoon je werk. Je sprak er niet over. Het gesticht was een gesloten instelling, niemand wist wat daar gebeurde en de patiënten kwamen niet buiten de muren. "De zotten hadden ook allemaal zo'n pakske aan", vertelt Marcel. Een gevangenis dus? Marcel knippert even met zijn ogen. "Ge moogt het niet zo zeggen, maar dat was het eigenlijk wel."

Vanaf de jaren tachtig veranderde veel. De sector veranderde, er kwamen doktoren en psychologen, en de patiënten kwamen buiten. Michel kan zich de eerste vakantie nog levendig herinneren. Als dat maar goed ging. Tien dagen naar hotel Zon en Zee in Westende met mensen die nog nooit buiten waren geweest. Het was een ommekeer. Ook voor hem. "Ik had het er moeilijk mee, met al die veranderingen. Ik ben van de oude stempel. Maar het viel fantastisch mee, het was een belevenis."

Met meer openheid in het gesticht veranderde ook het dorp. Door het fietsknooppunt en de verkiezing van Mooiste Dorp van Vlaanderen werd Oud-Rekem een attractie voor fietstoeristen en dagjesmensen. Kapitaalkrachtige Nederlanders kochten er woningen. Vóór de crisis zorgde dat nog wel eens voor scheve ogen: het gevoel dat de Nederlanders met hun goedgevulde geldbuidel het voor het zeggen hadden. Maar met datzelfde geld, restaureerden ze de huizen. Dat moet je ze toch nageven, vindt Michel. En ach, daarboven wilden zij toch niet wonen.

Weg krijg je ze niet meer uit Rekem. De zuster van Marcel verhuist nu naar Lanaken, omdat haar man dat wil. Nog niet voor niks zou hij daar naartoe gaan, zegt Marcel. "In Lanaken willen we nog niet geschilderd aan de muur hangen".

**) Zanger Juulke zong 'Ich haw van Rèkem' ter gelegenheid van de verkiezing van Oud-Rekem tot Mooiste Dorp van Vlaanderen in 2008.*

Viering 75 jaar Belgische onafhankelijkheid in 1905.

Interieur-inventarislijsten uit 1924.

Aan het werk in de schrijnwerkerij, waarschijnlijk in de jaren twintig.

Dorpsbeeld van Oud-Rekem met het Poortgebouw (rechts).

1108	1317	1590	1595	1603	1623	1628	1778	1792	1795	1809	1826	1853	1890	1904	1912
Eerste vermelding heren van Rekem in de oorkonden	Toestemming van hogerhand voor bouw van betere, verdedigbare burcht	'Vrije rijksbaronie Reckheim' wordt verkocht aan Herman van Lynden	Begin bouw nieuw kasteel	Overlijden baron Herman van Lynden	Baronie wordt graafschap	Begin stadsplanning Rekem	Grafelijke familie ruilt residentie in Rekem in voor residentie in Hongarije	Fransen nemen Rekem in	Franse leger legt beslag op kasteel en maakt er militair hospitaal van	Napoleon wijst kasteel 'Reckheim' aan als vestigingsplaats voor de bedelaarskolonie van het Departement van de Nedermaas	In het 'depôt', zoals de kolonie in de volksmond heet, verblijven 236 mensen.	Gesticht krijgt beschikking over aanzienlijk stuk landbouwgrond achter kasteel Daelbroek en vestigt er vijf jaar later een landbouwkolonie.	Kolonie wordt omgevormd tot heropvoedingsgesticht voor jongens van 15 tot 21 jaar.	Vestiging van toevluchtshuis voor mensen zonder middelen van bestaan. Bouw van poortgebouw en aanvang bouwactiviteiten.	Bouw van paviljoens en werkplaatsen op domein grotendeels klaar.

Oude sleutels van de isoleercellen.

Minderbroedersklooster met rechts de Paterskerk.

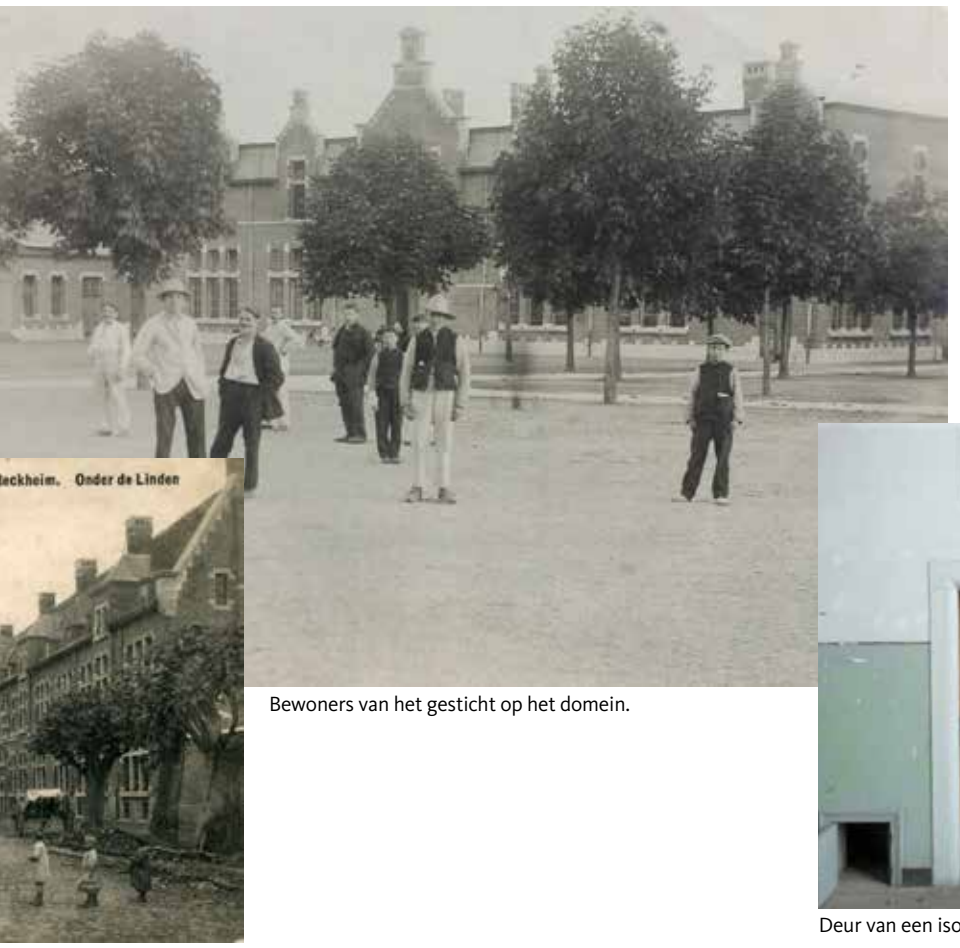

Bewoners van het gesticht op het domein.

Het park van het domein anno 2013.

Deur van een isoleercel.

De Leon Hermanslaan (west).

1920	1921	1960	1974	1988	1993	1994	1996	2003	2004	2007	2008	2011	2014	2015
Rijkskrankzinnigengesticht voor psychiatrische patiënten.	Eerste 106 patiënten uit Doornik nemen hun intrek in gesticht in Rekem.	Tijdens een bezoek constateert koning Boudewijn dat de patiënten onder erbarmelijke omstandigheden leven.	Start nieuwbouw Rijkspsychiatrisch Centrum op de Rekemerheide.	Laatste patiënten verhuizen naar nieuw onderkomen. De gebouwen op het domein blijven leeg achter.	Oud-ondernemer Leon Hermans koopt kasteel en domein met gebouwen. Architect Jo Coenen maakt stedenbouwkundig ontwerp.	Aanvang van restauratie kasteel en opknappen gebouwen. Vestiging van eerste bedrijven.	Bij gebrek aan voortgang trekt Jo Coenen zich terug. Hermans slaat zelf aan het ontwikkelen.	Bedrijven op het domein stoppen hun activiteiten.	Hermans verkoopt het domein aan de NV ROR, een groep investeerders onder leiding van Ernst Stefels.	Oplevering eerste renovatie op het domein. Het voormalige hospitaal is voortaan een appartementencomplex.	Verdere renovaties aan gebouwen en complexen.	Nieuwbouw (woningen en appartementen) aan de westkant van de Leon Hermanslaan.	Aanvang bouw zorgcentrum op Groenplaats en renovatie voormalig patiëntenverblijf.	Voorziene afronding Domein Oud-Reckheim en 'uitdoving' NV ROR.

HET SPECTACULAIRE CAMPUS

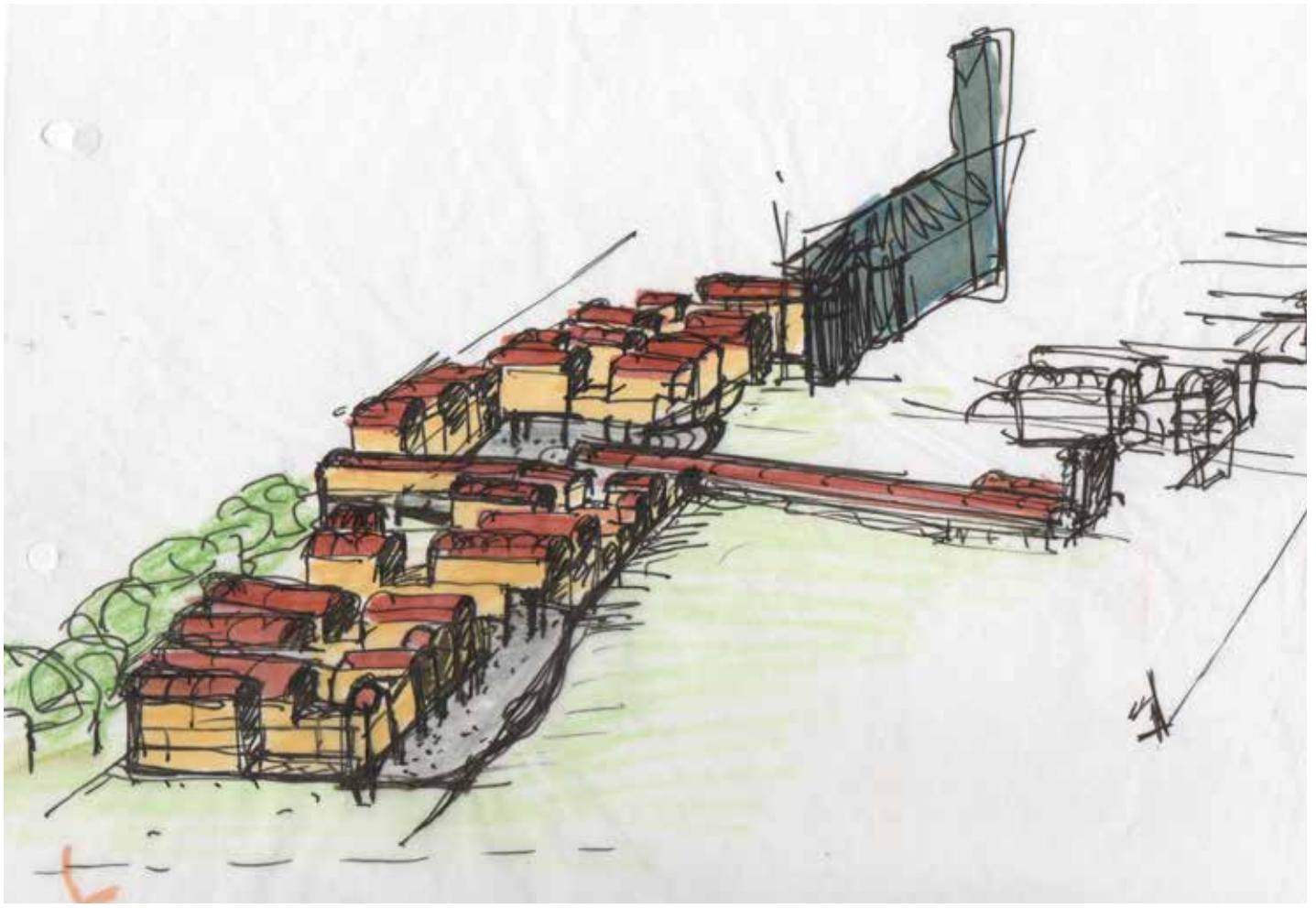

Schetsen voor het Campusplan van Jo Coenen.

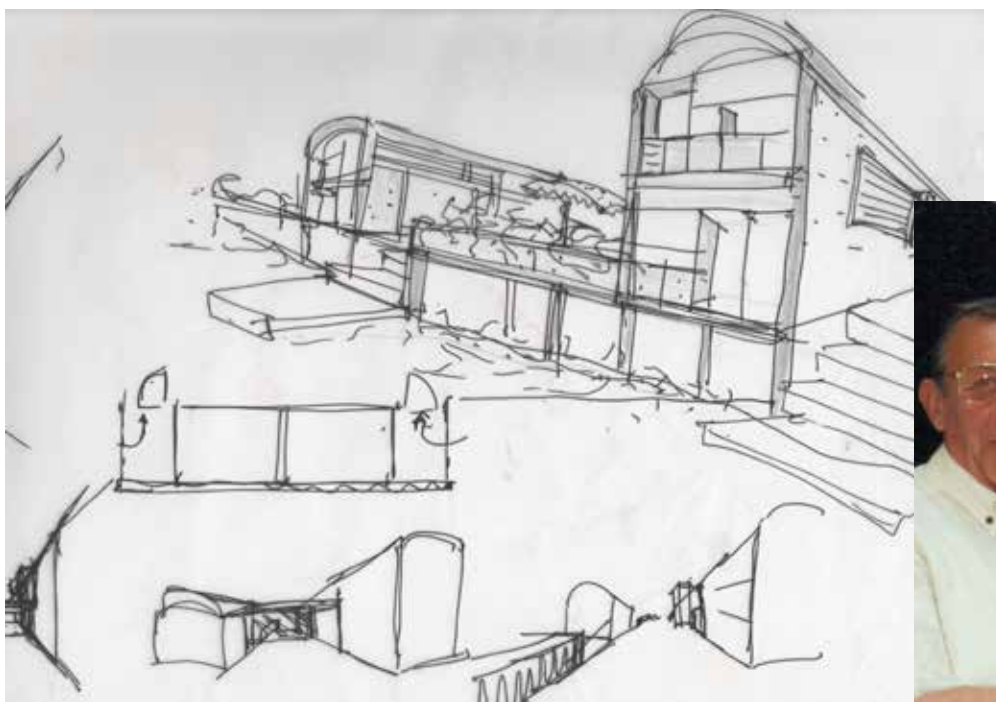

Leon Hermans (links) en architect Jo Coenen.

PLAN VAN JO COENEN

Al zegt hij het zelf, het was een schitterend plan. Jammer dat het nooit is uitgevoerd. Architect Jo Coenen blikt terug op zijn jaren op Domein Oud-Rekem en zijn samenwerking met gangmaker Leon Hermans. “In de architectuur gaat het uiteindelijk om mensen met visie, lef en geld.” **door Emile Hollman**

Op een dag in 1993 werd een pakketje bezorgd bij het architectenbureau van Jo Coenen in Maastricht. De architect wijst door het raam van café Tribunal naar de overkant van de straat. Daar, in de Bouillonstraat, hield hij indertijd kantoor. Daarnaast was hij hoogleraar aan de universiteit van Karlsruhe, zijn bureau in Maastricht draaide grotendeels op een team “ambitieuze en superfitte” studenten uit Tilburg, Eindhoven en Karlsruhe. In dat gewoel kwam een man binnen met een pak papier onder de arm dat hij bij de secretaresse afleverde met de woorden: “Geef dit aan Coenen. Laat hem dit bestuderen.”

Via dat pak papier maakte Jo Coenen kennis met Oud-Rekem, een Belgisch dorp ten noorden van Maastricht waar hij tot dan toe vooral aan voorbij was gereden. Zijn ogen gleden over foto’s van verlaten panden van een voormalig gesticht, en de uitnodiging om het gebied, 12 hectare groot inclusief kasteel, te ontwikkelen tot woon-werkgebied. Coenen: “Ik was wel wat gewend als het gaat om het maken van masterplannen voor grote gebieden. Maar hier ging het om een dorp met een rijke historie, en de niet te onderschatten complexiteit van België. Het was tamelijk vaag maar er werd wel een gebaar neergezet.”

Het pakket kwam van Leon Hermans, entrepreneur in ruste, voormalige eigenaar van de Eerste Nederlandse Ballen Industrie (ENBI) in Nuth. Coenen typeert hem met een anekdote. “Later kwam hij bij ons op kantoor om de zaak te bespreken, en moest even wachten. ‘Coenen’, zei hij toen ik eraan kwam, ‘ik zit hier nu een kwartier te kijken naar die mensen van je. Ze gaan de trap op, ze gaan de trap af, steken de binnenplaats over en weer terug, weet je wat je dat allemaal kost?’”

Ze bezochten het domein Oud-Rekem dat Hermans net had verworven. Nadat hij ENBI had verkocht, was hij verhuisd naar Colorado naar “een enorme ranch met een zee van natuur” . Hij hield het er niet lang uit, verkocht de boel en stak zijn geld bij terugkeer in het domein. Opnieuw zoekt Coenen naar een typering van Hermans. “Hij was zeer bij de les, een ongedurige geest. Tot op zekere hoogte ging hij sjofel gekleed. Zijn manier van spreken was alledaags en sympathiek.”

Samen met Hermans bestudeerde hij alle uithoeken van het terrein. “Ik vond de foto’s al huiveringwekkend, maar toen we door de gebouwen liepen, waande ik me in een film. Die getraliede kamers, die betegelde ruimtes. Met een beetje fantasie kon je die mensen in afzondering voor de geest halen. Ik vond het angstaanjagend.”

Wat hij niet wist: er was nog geen bestemmingsplan. Dat was zijn eerste opdracht: maak een plan dat zo goed is dat de bestuurlijke afhandeling een formaliteit is. Het tegendeel was het geval, zo bleek. Wat volgde was een uiterst moeizaam, geldverslindend proces tot aan diverse Brusselse burelen; het ging per slot van rekening om historisch erfgoed. Intussen verdiepte hij zich in de historie van dorp en domein en dook met Hermans de kroegen in om naar de verhalen van de bewoners te luisteren.

Na een paar jaar kwam er een akkoord. “Ik ben dus de vader van het bestemmingsplan Oud-Rekem”, grinnikt Coenen. In Maastricht werden de eerste maquettes gebouwd, maar na verloop van tijd vestigde Jo Coenen met zijn assistenten zich op de bovenverdieping van Hermans’ villa naast het kasteel.

In zijn Plan van Aanleg voorzag Coenen honderden woningen om Oud-Rekem als dorp de ‘rug’ te geven die tot dan toe door muur en gebouwen van kasteel en gesticht werd verschaft. In het kasteel zou een museum voor hedendaagse kunst komen, in het poortgebouw een café-restaurant, in het minderbroedersklooster ateliers en woningen. Het terrein zelf was bestemd als park met veel publieke ruimte en plek voor luxe villa’s en huizen. “Maar het zou pas werkelijkheid worden als Leon Hermans het zag zitten. Hij bleef de regisseur en broeder in de strijd. Voor mij is hij een held, nog steeds. In de architectuur gaat het uiteindelijk toch om mensen met visie, lef en geld.”

Coenen en Hermans beloofden elkaar dat het plan nooit zou worden verknipt. Het zou als één geheel worden uitgevoerd, of het zou niet worden uitgevoerd. De architect haalde gerenommeerde collega’s als Francesco Venezia en Luigi Snozzi naar Oud-Rekem om onderdelen van het plan voor hun rekening te nemen. Coenen zelf ontwierp aan de kant van het kanaal een voor Hermans bestemde villa, een eerbetoon aan Mies van der Rohe, die hij – nog steeds - liefkozend ‘mijn Mies’ noemt. Christian Kieckens nam de renovatie van drukkerij Salto, gevestigd in de voormalige wasserij van het gesticht, voor zijn rekening. Het is het enige onderdeel van het plan-Coenen dat daadwerkelijk is uitgevoerd.

In 1996 hadden Coenen en zijn medewerkers er zo’n drie jaar van plannen maken, ontwerpen en tekenen opzitten. Hermans bleef twijfelen, durfde de beslissende stap maar niet te nemen. Coenen: “Hij had enorm veel geld gespendeerd aan de ontwikkeling van de plannen. De kogel moest door de kerk, op enig moment moet je gewoon beginnen. Maar er kwam geen groen licht. Toen zijn we ermee gestopt.”

Coenen houdt zich groot. Zegt dingen als: “Mijn bureau is altijd een school geweest.” Tegelijkertijd weet hij hoe groot deze gemiste kans was. “Het was erg jammer, het was een schitterend plan. Het deed me pijn, ik was erg teleurgesteld.” Maar: no hard feelings. “Oud-Rekem heeft echt geluk gehad met Leon Hermans, anders was het altijd een gehucht gebleven.”

Bouwbedrijf
nv WIJNEN François

Mets- en betonwerken, Dakwerken, Tegelzetten, Voegwerken

Langeweidestraat 96 bus 1 - 3831 Uikhoven-Maasmechelen
Telefoon 089/71 69 50 - Fax 089/72 26 75 - GSM 0475/70 71 74
francois.wijnen@telenet.be

DE ZOT VAN REKEM WAS ZO GEK NOG NIET

Toen Louis Nauwelaers op 13 mei 1940 ontsnapte uit het gesticht van Rekem liep hij recht in de armen van de nazi's. De volgende vijf jaar maakte hij een tournee langs concentratiekampen. Na de oorlog schreef hij alles op.

door Emile Hollman

Als Lodewijk Robert Nauwelaers in 1938 als achttienjarige wordt binnengebracht in de Rijksinrichting in Oud-Rekem heeft hij er al een leven opzitten. School niet afgemaakt, twaalf ambachten dertien ongelukken, veroordeeld wegens landloperij en oplichting. Omdat correctionele maatregelen geen vat op hem hebben, komt hij onder psychiatrisch toezicht. Als moreel ontoerekeningsvatbaar en onaangepast zonder berouw of schaamtegevoelens wordt Nauwelaars opgesloten.

Drie dagen na de Duitse inval in België op 10 mei 1940 ontsnapt Nauwelaers samen met achtentwintig anderen uit het gesticht. In groepjes trekken ze in hun zwarte interneringskostuums via de Zuid-Willemsvaart noordwaarts. Tweeëntwintig vluchtelingen, onder wie Nauwelaers, gaan op weg naar As. Onderweg maken ze wapens buit waarmee

ze op een Duitse ordonnans schieten. Ze worden opgepakt en op transport gezet naar gevangenis Berlin Alexanderplatz. Slechts twee van de 22 zullen de oorlog overleven.

In juli 1945 keert Nauwelaers terug naar België en begint aan zijn getuigenissen. Als hij naar Rekem komt om zijn spullen op te halen, wordt hij meteen ingesloten "voor de duur van de tijd dat hij afwezig was". Dat hij de vijf jaar voorafgaand geslagen, vernederd en gemarteld was in Duitse kampen, maakt geen enkele indruk.

Gie van den Berghe (Gent, 1946), professor moraalwetenschappen en filosofie in Gent, vond de opgeschreven herinneringen begin jaren negentig in een afgedankte bibliotheek in Brussel. Van den Berghe controleerde de feiten en zorgde voor een commentaar op het relaas, waarin Nauwelaers minutieus verslag doet van zijn ontberingen. Hij schildert de erbarmelijke, mensonterende omstandigheden waarin hij verkeerde. Na Alexanderplatz komt hij terecht in Sachsenhausen, ook daar lukt het Louis niet om zijn grilligheid in toom te houden. Nadat hij een gasoven saboteert, wordt hij aan een ketting gehangen en uren gemarteld. Daarna verdwijnt hij drie maanden in een strafbunker. Als hij vervolgens wordt betrapt op het 'robberen van vlees' moest hij "alle dagen 40 kilometers ver met een rugzak van 20 kilo en schoenen die extra te klein gekozen waren een loopkoers afleggen, zulks duurde 21 dagen, Goede God, hoe heb ik zulke smarten kunnen uitstaan."

Het wordt nog erger. Hij gaat op transport naar het Poolse Lublin, in een veewagen omgord met prikkeldraad, met doodzieke vastgebonden joden als haringen in een ton. Wie zijn behoefte moest doen, liet het lopen. Na zes dagen zonder voedsel worden ze geradbraakt uit de wagon geslagen. "Welke zuchten, kreten, jammerklachten geroep en gehuil hebben het menschelijk oor niet getroffen, en welke strijd om te mogen leven en zulks te behouden hebben deze honderde menschen als laatste doodstrijd niet doorgemaakt, waar niets hun sparen, noch redden kon."

Gaande de jaren ontpopt Nauwelaers zich tot een van de weldoeners in het kamp, voor zover de omstandigheden dat toelaten. Van den Berghe noemde zijn boek *De zot van Rekem* al bewees Nauwelaers gedurende zijn jaren in het kamp allesbehalve gek te zijn. Hoewel hij ook na zijn vrijlating uit de inrichting in Rekem weer met justitie in aanraking kwam wegens diefstal uit een klooster, lukte het hem toch een toelage te krijgen als oorlogsslachtoffer. Hij vertrok naar het Zuid-Franse Lourdes waar hij door een kameraad uit Sachsenhausen aan een baan op de vuilniswagen werd geholpen.

Bij de presentatie van het boek in 1995 kwam hij niet opdagen. Van den Berghe had tweemaal telefonisch contact met Nauwelaers. Hij stuurde hem *De Zot van Rekem* toe, "maar nooit kwam er een antwoord. Ik weet het niet, misschien leeft hij nog wel."

De *Zot van Rekem* is uitverkocht maar integraal te lezen op de website www.serendib.be

Leven op de Groenplaats

Op de Groenplaats, de 'markt' van Oud-Rekem, verrijst binnenkort een hedendaagse woonomgeving voor senioren. Het project bestaat uit een erkend woonzorgcentrum voor 69 bewoners met daarnaast 17 ruime serviceflats of 'assistentiewoningen', zo heten de serviceflats in de nieuwe wetgeving. Het ganse project is subtiel ingepast in de ruimtelijke omgeving en kreeg een sterke maar tevens rustige architectuur en geveluitzicht. Onder het project is voorzien in een parkeerkelder. Het project zorgt voor een meer compleet woonaanbod in het centrum van Oud-Rekem en voor wat meer "leven" in het dorpscentrum.

www.probisconsulting.be

Verslegers&Bollen VERZEKERINGEN

Uw vertrouwenspartner in Verzekeringen

Cultureel erfgoed

In het cultureel erfgoed van Limburg neemt Rekem en in het bijzonder oud-Rekem een bijzondere plaats in. Als verkozen tot het mooiste dorp van Vlaanderen zijn we terecht fier op deze parel naast onze deur. Met heel veel zorg en gedrevenheid en met oog voor kwaliteit en duurzaamheid wordt er al jaren in Rekem geïnvesteerd.

Deskundig en Ervaren

Als verzekeringskantoor zijn dit ook de waarden waarin wij al jaren investeren. Al meer dan 40 jaar zijn we actief in verzekeringen in Rekem en omstreken. Het verzekeren van ons cultureel erfgoed (monumenten, scholen en kerken) is dan ook al jaren een vast deel van onze activiteiten geworden. Daarnaast kan u bij ons steeds terecht voor uw particuliere verzekeringen en zijn we ook gespecialiseerd in verzekeringen voor zelfstandigen, vrij beroepers en kleine en grote ondernemingen.

Persoonlijk en Kwaliteit

Onze groep van 8 medewerkers hecht heel veel belang aan kwaliteit en persoonlijke service. Correcte en eerlijke informatie, goede polisvoorwaarden en een perfect beheer van schadedossiers komen bij ons op de eerste plaats.

Populierenlaan 44 3621 Rekem-Lanaken Tel 089/71.57.19 Fax 089/71.29.01
stefan.bollen2@verz.kbc.be www.verslegers-bollen.be

VAN PAUL MCCARTNEY TOT DE MONA LISA

Vroegere drukkerij Salto.

De op Domein Oud-Reckheim gevestigde drukkerij Salto groeide uit tot een van de beste ter wereld. “Het was een heel pak beroemde kunstenaars die we drukten, het zou idioot zijn om er maar een paar namen te noemen”, zegt oprichter Georges Charlier. Maar toen de Chinezen op de markt kwamen, was het snel voorbij. **door Emile Hollman**

Het geheugen van Georges Charliers heeft geen antwoord meer op alle vragen. Hij weet nog dat Leon Hermans, destijds eigenaar van Domein Oud-Reckheim, hem begin jaren negentig porde om samen een drukkerij te beginnen; hij had kunstenaar Jef Geys aangetrokken als adviseur. “Hermans wilde op het domein een creatieve dynamiek op gang brengen en commerciële activiteiten opstarten. Het zou me niet verbazen als het idee voor de drukkerij van Geys kwam.”

Het terrein van de voormalige psychiatrische instelling in Rekem was indertijd nog helemaal verlaten, herinnert Charliers (59) zich. Ze hadden de panden als het ware voor het uitkiezen. De keuze viel op het jongste gebouw: een bakstenen gebouw met een betonskelet uit 1962, de voormalige wasserij van de inrichting.

Jo Coenen had inmiddels collega-architecten warm gemaakt om invulling te geven aan zijn masterplan. Om de wasserij om te bouwen tot drukkerij had hij de Brusselse architect Christian Kieckens aangezocht. “Qua grootte was het pand ideaal”, zegt Charliers, die altijd al interesse had gehad in architectuur en het renoveren van industriële panden. Voordat hij zich toelegde op fotografie was hij werkzaam bij de Vlaamse dienst Monument & Landschap. “We hebben veel gesprekken gevoerd met Kieckens voor we eruit waren.”

Grootste hobbel was het pand te isoleren dat de stookkosten niet de pan uit zouden rijzen. Zo kreeg de voormalige wasserij een nieuwe huid van dubbel glas. “Een schil”, belieft Charliers die te noemen. De ventilatieapparatuur kwam op het dak, achter panelen van gaas en gezandstraald glas. De glazen huid en de horizontale accenten in de voorgevel moesten de drukkerij de uitstraling geven van een paviljoen.

De lat lag meteen hoog bij de drukkerij, die de naam Salto kreeg, ook omdat Charliers naar eigen zeggen altijd op zoek is naar “extreme kwaliteit”. Salto richtte zich van meet af aan op fotografie, kunstboeken en reproducties. Met de modernste apparatuur maakte Charliers digitale prints en fotografische reproducties. Al zegt hij het zelf, zijn drukkerij was in dat onderdeel al snel een van de beste ter wereld. Paul McCartney liet er zijn drukwerk maken, onder andere de kalenders van zijn vrouw, de fotografe Linda McCartney-Eastman, werden in Rekem gedrukt. Net als de fotoboeken van de New Yorkse fotografen Albert M. Watson en Nick Brandt. “Afijn, het was een heel pak beroemde kunstenaars die we drukten, het zou idioot zijn om maar een paar namen te noemen.”

Toen Salto de wereld veroverde, onder meer met software voor een databank met alle pigmenten uit de kunstgeschiedenis, werkten er al gauw twintig mensen. Charliers en zijn mensen werden uitverkoren om de Mona Lisa in het Louvre te digitaliseren. Op basis van digitale data kon men zich een beeld vormen van het schilderij vlak nadat Leonardo Da Vinci het had geschilderd. Met weemoed kijkt Charliers terug op de tijd dat zijn drukkerij ook als kraamkamer fungeerde. “Er liepen altijd stagiaires rond, we hebben er heel veel mensen kunnen opleiden.”

Totdat Salto last kreeg van tegenwind. Charliers: “Onze klandizie bestond voor bijna negentig procent uit Amerikaanse uitgevers. We kwamen in de problemen toen de Chinezen hoge kwaliteit drukwerk gingen leveren voor soms een derde van onze prijs. Gevolg was dat zowel de Amerikaanse als de Europese uitgeverijen in China zaken gingen doen.”

In 2004 ging Salto failliet. Charliers maakte een doorstart als uitgeverij, tegenwoordig is hij gevestigd in een oude brouwerij in Ulbeek bij Hasselt. De ballast van een drukkerij heeft hij niet meer, maar de smart is groot. Na het faillissement verkocht Leon Hermans het pand dat verbouwd werd tot luxe woonhuis.

Dat de plannen van Hermans in die tijd niet tot wasdom kwamen, komt volgens Charliers doordat hij zich niet met de juiste mensen omringde. “Er waren tal van mensen en bedrijfjes, zuigers, die hem veel geld hebben gekost. Hij had lieden om zich heen moeten hebben die dat konden beletten. Achteraf denk ik dat hij net te vroeg was met zijn project. Nu zou hij er veel meer van hebben kunnen realiseren.”

Achterzijde appartement aan het park.

Ernst Stefels voor het laatste nog te ontwikkelen complex op Domein Oud-Reckheim.

Impressie van het door NV ROR en Probis B&O nog te bouwen zorgcentrum Groenplaats.

HET GESTICHT IS NU EEN PARK MET WONINGEN

Begin 2004 nam Ernst Stefels namens de NV ROR de renovatie van het domein over. Bijna tien jaar na de start ziet hij de afronding naderbij komen. Het ging niet van een leien dakje, maar hij is trots op het eindresultaat. “Het is hier plezierig binnenkomen.” **door Wido Smeets**

Ernst Stefels is een opgelucht man. Begin deze eeuw werd de Nederlandse ontwikkelaar door een mede-investeerder op het spoor van het domein Oud-Rekem gezet. “Hij maakte me attent op de plannen voor de bouw van een zorgcentrum daar. En op de kansen om op de plek van het pas gesloopte minderbroedersklooster twee appartementencomplexen te bouwen.” Inmiddels is de aanbesteding van het zorgcentrum, pal naast het poortgebouw van het kasteel, zo goed als rond. Volgend jaar gaat de eerste spade in de grond, de oplevering is voorzien in 2015.

Het is in een notendop de geschiedenis van de reconversie van de in 1988 definitief gesloten Rijksinrichting naar een parkachtige woonomgeving aan de rand van Oud-Rekem.

We spreken elkaar in een tot woning verbouwde voormalige werkplaats van het gesticht. Buiten heerst een bijna volmaakte rust, af en toe onderbroken door een passerende auto die zich laat horen op de klassieke kasseienstraat die niet toevallig vernoemd is naar Leon Hermans, de man die het domein begin jaren negentig redde van de ondergang. Waar Hermans tien jaar lang investeerde in plannen maken en ontwerpen, is Ernst Stefels (met zijn dochter Daphne) inmiddels tien jaar bezig met ontwikkelen en bouwen. De denker afgelost door de doener, de romanticus door de realist, de twijfelaar door de knopendoorhakker.

Toen eigenaar Leon Hermans liet doorschemeren van het twaalf hectare grote domein af te willen, meldde Ernst Stefels zich namens een groep investeerders die begin 2003 met de inmiddels opgerichte NV Residentie Oud-Reckheim (ROR) een deel van het domein overnam. De interesse voor het zorgcentrum en de appartementencomplexen had zich uitgebreid tot de rest van het domein. Stefels: “Met uitzondering van het kasteel, het poortgebouw, het oude hospitaal en de directiewoning. Die bleven buiten de transactie. Wat overbleef, grofweg alles wat links en rechts van de Leon Hermanslaan ligt, zijn we vanaf juni 2004, toen het masterplan werd goedgekeurd, gaan ontwikkelen.”

De als bouwkundig ingenieur opgeleide Ernst Stefels (76) is de zoon van een architect. Met zijn broer belandde hij in de makelaardij waar ze een vastgoedportefeuille opbouwden. Daarnaast specialiseerde hij zich in het taxeren voor en adviseren van banken. Op latere leeftijd, in 1990, vestigde hij zich met zijn vrouw in België. “We wilden weg uit het Gooi, en onze keuze was, vooral door mijn vrouw, op Maastricht gevallen. Uiteindelijk vonden we aan de andere kant van de grens een mooie plek met veel ruimte, en werd het België.”

Na de overname van het Domein Reckheim ging Stefels voortvarend te werk. Het ‘nieuwe’ hospitaal uit de jaren dertig, dat danig aan het verkommeren was, liet hij verbouwen tot vier luxe appartementen. Om verzakking in de drassige ondergrond te voorkomen, moest er eerst nieuwe fundering onder worden geslagen. Vanwege de koloniale uitstraling kreeg het in 2007 opgeleverde complex de naam Singapore mee. Er tegenover kwamen vijf bouwkavels voor grote, moderne villa’s waarvan er inmiddels twee zijn gebouwd.

De gebouwen aan de Leon Hermanslaan werden stelselmatig, van oost naar west, gerenoveerd dan wel doorverkocht: het eerste blok met patiëntenverblijven, de voormalige wasserij, de brandweerkazerne, het koetshuis, de schoen- en kleermakerij, de schrijnwerkerij en de werkplaatsen zijn inmiddels opgeknapt en bewoond. Alle ingrepen werden nauwkeurig beoordeeld door een gemeentelijke bouwcommissie. Stefels: “Zoiets werkt aanvankelijk vertragend, maar uiteindelijk ook verhelderend. Zeker de laatste jaren hebben we met de gemeente erg goed kunnen samenwerken.” Aan de westkant van de Leon Hermanslaan verrijst ook nog een nieuwbouwproject met zes woningen met tuin en drie kleinschalige appartementblokken van elk vijf eenheden.

De laatste grote renovatieklus aan de Leon Hermanslaan is het negentig meter lange, monumentale dagverblijf waarin oorspronkelijk de eet- en slaapzalen van de patiënten waren. Op de kop ervan bevindt zich, in een basiliekachtige architectuur, het cellenblok voor eenzame opsluiting voor onhandelbare patiënten. Wie wel eens oude foto’s van het gesticht heeft gezien, behoeft weinig fantasie om een idee te krijgen van wat zich hier in de loop der jaren heeft afgespeeld.

Over de bestemming van het gebouw zijn de gesprekken nog gaande. Mogelijk iets met gezondheid, licht Stefels een tipje van de sluier op. Als dat niet lukt, wordt het een appartementencomplex, met de mogelijkheid van service-appartementen, op loopafstand van het nieuwe zorgcentrum dat vanaf volgend jaar verrijst op de Groenplaats bij het poortgebouw. Het centrum bevat 69 kamers, 17 service-appartementen en een grand café.

Beide projecten, zo verwacht Stefels, worden in 2015 afgerond. Dan zit zijn klus voor het domein erop, twee jaar later dan gepland. Bij aanvang hebben we tien jaar uitgetrokken voor dit project, het zijn er dan twaalf geworden.” Los van het zorgcentrum zijn er in die periode 85 wooneenheden gekomen.

Terugblikkend op die periode is Stefels een tevreden man. “We zijn er indertijd met groot enthousiasme begonnen, maar tijdens het traject zijn er veel wijzigingen in de regelgeving van kracht geworden. Daarnaast moeten we de effecten van de economische crisis niet onderschatten. Het heeft me wel eens aan de rand van de wanhoop gebracht.” Lachend: “Dan is zo’n domein van een voormalige inrichting wel een passende omgeving. Maar het is het allemaal waard geweest.”

Het eindresultaat is dan ook is dan ook compleet anders dan de spectaculaire plannen van architect Jo Coenen van begin jaren negentig. De aanpak van de ROR is dichter bij de authentieke bebouwing gebleven, waardoor de parkachtige sfeer van het gebied behouden zijn gebleven. Stefels: “Het is hier plezierig binnenkomen. Ja, het is een mooi domein geworden. We zijn trots op wat we hier hebben gerealiseerd.”

Impressies van Domein Oud-Reckheim, herfst 2013. *foto's Zuiderlucht*

DOMWEG GELUKKIG IN DE LEON HERMANSLAAN

Een op de vijf Rekemnaren is Nederlander. Bij Nico Randeraad en Elisabeth De Zutter delen twee nationaliteiten een kussen. Ze wonen naar grote tevredenheid in een voormalige schrijnwerkerij. “Het historisch bewustzijn hier is vrij nieuw.” **door Adrienne Peters**

Nico Randeraad en Elisabeth De Zutter: “We wonen in een atypische straat. Hier huist van alles wat.” *foto Zuiderlucht*

Nico Randeraad kwam voor zijn werk naar het zuiden van Nederland, Elisabeth De Zutter verliet om diezelfde reden haar geboortestad Gent. Ze leerden elkaar kennen op de Universiteit van Maastricht waar ze allebei lesgeven. Na jaren van wonen in te kleine appartementen in de Maastrichtse binnenstad verhuisden ze drie jaar geleden naar Oud-Rekem.

Een echt bewuste keuze was het niet. Hun huizenjacht liep van Luik tot Geulle, tot ze op de woning aan de Leon Hermanslaan stuitten. Iets industrieels trok hen wel aan, een verbouwing niet direct. De casco woning die ze aantroffen bestond uit niet meer dan vier oude muren en een plat dak. De hoge plafonds, de grote ramen en de mooie ligging gaven de doorslag. Hun woning maakte vroeger deel uit van de schrijnwerkerij van het gesticht. Een paar elementen herinneren daar nog aan. De gietijzeren pilaren, de haken aan het plafond en de katrol aan de buitenmuur. Verdere sporen van het verleden zijn er vooral onderhuids.

In het begin van de twintigste eeuw stond Oud-Rekem te boek als een wat achtergebleven dorp. Het gesticht domineerde het voormalige stadje, al wisten maar weinigen wat daar precies gebeurde. Ook nu wordt er maar mondjesmaat over gesproken. “Sommige Belgische psychiatrische instellingen behoren tot de meest progressieve op wereldschaal, zoals het Guislain (nu museum) in Gent”, zegt Elizabeth (37). “Hier in Oud-Rekem werden mensen gedumpt waar de samenleving niets mee kon aanvangen. Een aantal verplegers is daar getraumatiseerd door geraakt.”

Het historische karakter van het dorp is de redding geweest, meent Nico (51), historicus van beroep. En niet te vergeten de komst van mensen van buiten, ‘inwijkelingen’ zoals de Belgen plegen te zeggen. Een fundamenteel besef wat Oud-Rekem bijzonder maakt, is pas geleidelijk gegroeid. Het historisch bewustzijn is nieuw. Juist door niet-Rekemers werden panden opgeknapt met respect voor het cultureel-historisch erfgoed. En dan met name door Nederlanders die de grens overtrokken vanwege de lage huizenprijzen.

De meeste Belgen houden niet van de bouwvoorschriften die historische panden nu eenmaal met zich meebrengen. Het is de ongeïnspireerde verkaveling, zoals in de andere delen van Rekem, die Nico nog het meest verbaast aan zijn nieuwe thuisland. Ooit gaat hij er een boek over schrijven met de kilometerslange Steenweg tussen Lanaken en Maasmechelen in de hoofdrol. Samen met David Maesen, Rekemer en fotograaf.

Dat de Belgen de Nederlanders niet graag zien komen, is volgens Elisabeth en Nico meer cliché dan werkelijkheid. “Uiteindelijk kun je een heel verhaal maken over de verschillen tussen Belgen en Nederlanders, maar er zijn meer overeenkomsten. Als je hier geboren en getogen bent, heb je daar misschien andere gevoelens bij. Maar dat dragen de Rekemers in elk geval naar ons niet uit. Wellicht valt het niet zo op omdat wij in een atypische straat wonen. Hier huist van alles wat.”

Elisabeth voelt zich als geboren en getogen Gentse thuis op het domein. Het is de kwaliteit van wonen en de hoge standaard van het kleuter- en lager onderwijs. Een pre met hun zoontje van vijf. Maar ook de sociale contacten zijn goed. Ze zijn, om de dichter te parafraseren, domweg gelukkig in de Leon Hermanslaan. Het buurtcomité organiseert elk jaar een barbecue en een nieuwjaarsreceptie, er is een goed functionerende fanfare en ouders ontmoeten elkaar dagelijks bij de dorpsschool. Als nederlander was voor Nico de stap verder zuidwaarts geen enkel probleem. Eerder woonde hij in Florence en Rome. “België is qua geest dichter bij Italië, en dat bevalt me wel.”

ROR nv
Residentie Oud-Reckheim

postadres
Hardelingenstraat 5 - B-3730 Hoeselt
werf/infopunt
Leon Hermanslaan 19 - B-3621 Rekem-Lanaken

t +32 12 26 40 60
m +32 475 41 15 69
info@reckheim.com

1

Residentie Singapore

2

Residentie van Radek

3

Residentie Reckheim

INFO EN VERKOOP

AV VASTGOED

tel. +32 (0)472 299 525
www.av-vastgoed.be

TE KOOP
RESIDENTIE BOOMGAERD IN BOOMRIJK PARK

- 11 appartementen
- 3 penthouses
- 6 woningen

met parkeerplaats, berging, terras en/of tuin

4

Residentie Boomgaerd

Residentie Boomgaerd
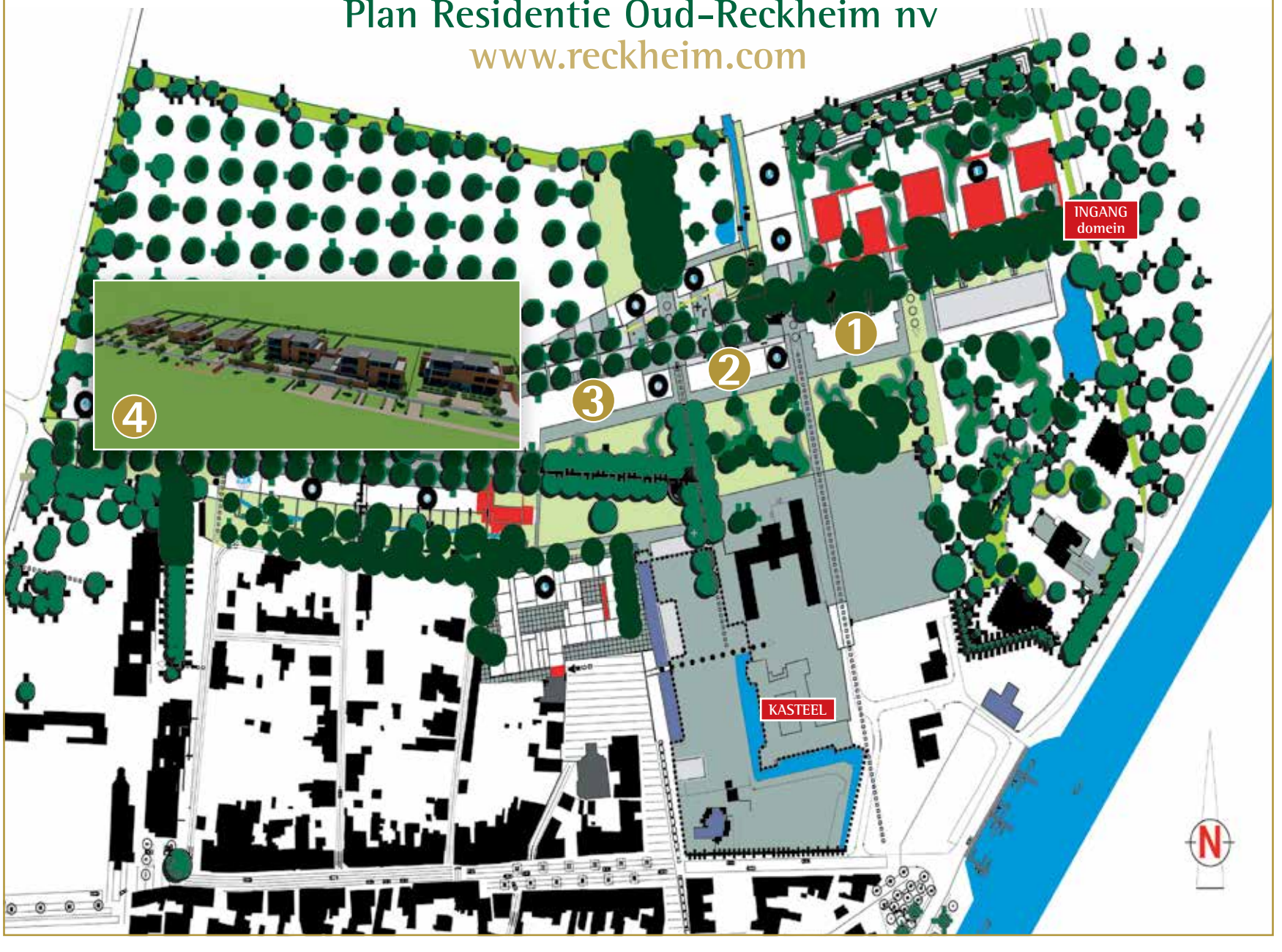
Plan Residentie Oud-Reckheim nv
www.reckheim.com